

ROMAN BARON – ROMAN MADECKI –
JAN MALICKI et al.

CZESKIE BADANIA
NAD POLSKĄ
W KONTEKŚCIE
EUROPY ŚRODKOWEJ
I WSCHODNIEJ

HISTORICKÝ ÚSTAV

ROMAN BARON – ROMAN MADECKI –
JAN MALICKI et al.

CZESKIE BADANIA
NAD POLSKĄ
W KONTEKŚCIE
EUROPY ŚRODKOWEJ
I WSCHODNIEJ

HISTORICKÝ ÚSTAV
PRAHA 2016

PRÁCE HISTORICKÉHO ÚSTAVU AV ČR, v. v. i.
OPERA INSTITUTI HISTORICI PRAGAE
Řada / Series A – Monographia
Svazek / Volumen 69

Vědecký redaktor / Redaktor naukowy / Scientific editor:
doc. PhDr. Martin Holý, Ph.D.

Recenzovali / Recenzenci / Reviewers:
prof. dr hab. Igor Євгенович Цепенда, Прикарпатський національний університет,
Івано-Франківськ
doc. PhDr. Břetislav Dančák, Ph.D., Masarykova univerzita, Brno
prof. PhDr. Mgr. Tomáš Knoz, Ph.D., Masarykova univerzita, Brno
prof. dr John Micgiel, Columbia University, New York
prof. PhDr. Marie Sobotková, CSc., Univerzita Palackého, Olomouc
prof. dr hab. Leszek Zasztowt, Polska Akademia Nauk, Uniwersytet Warszawski; Warszawa

Kolektivní monografie zpracována s finanční podporou Česko-polského fóra
při Ministerstvu zahraničních věcí České republiky / Monografię zbiorową opracowano
przy wsparciu finansowym Forum Czesko-Polskiego przy Ministerstwie Spraw Zagranicznych
Republiki Czeskiej / Preparation of this collective monograph was supported by Czech-Polish Forum
established by the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic.

Projekt „Česká polonistická studia v evropském kontextu II“.
Rozhodnutí č. „94482_2014_OVD“ k projektu č. „01_2014_czpl_HIUAV“.

Tato knižní publikace byla zpracována také s podporou na dlouhodobý koncepční vývoj
výzkumné organizace RVO: 67985963.

Vedoucí autorského kolektivu / Kierownicy zespołu autorskiego / Leaders of the monograph team:
Roman Baron, Roman Madecki, Jan Malicki

Spolupráce / Współpraca / Collaboration:
Diana Brutyan, Jan Chodějovský, Krystyna Kardyni-Pelikánová, Michał Piekarski,
Renata Putzlacher-Buchtová, Melinda Reidinger, Agnieszka Stec

Na obálce / Na okładce / On the cover:
Mappa Geographica ex novissimis observationibus Regnum Poloniae et Magnum Ducatum Lithuaniae,
Tobias Conrad Lotter [post 1772] z mapových sbírek Historického ústavu AV ČR, v. v. i.

© Historický ústav AV ČR, v. v. i., Praha 2016
Maryna Andriyashka, Katarzyna Barna-Krawczyk, Roman Baron, Jan Chodějovský, Jane Curry,
Roman Czmelyk, Marcel Černý, Jindřich Dejmek, Marek Ďurčanský, Julia Fedzianina, Jiří Friedl,
Mykoła Genyk, Blažena Gracová, Sebastian Grudzień, Eubica Harbuřová, Ladislav Hladký,
Mikołaj Iwanow, Algis Kalėda, Krystyna Kardyni-Pelikánová, Dmitrij W. Karnauchow, Csaba Gy. Kiss,
Danuta Konieczka-Śliwińska, Marek Kornat, Gennadii Korolov, Marceli Kosman, Olga Kowalewska,
Orest Krasivski, Gábor Lagzi, Roman Madecki, Jan Malicki, Robert Gregor Marett, Veronika Matějková,
Natalia Mazi, Natalia Minenkowa, Olga Morozowa, Mindaugas Norkevičius, Jaroslav Pánek,
Andrzej Pukszo, Renata Putzlacher-Buchtová, Renata Rusin-Dybalska, Dušan Segeš, Maria Senycz,
Agnieszka Stec, Irina Trojak, Jaroslav Vaculík, Monika Válková-Maciejewska, Svitlana Zymnytska, 2016

ISBN 978-80-7286-271-9

Lithuanians that raises emotions even today. Year after year, on July 15, the fields of Grunwald witness events to celebrate the anniversary, including the knights' tournaments recently participated in also by the successors of those who took part in these events on the Lithuanian side. Incidentally, Lithuanians do not use the name of Grunwald, but its translation into their own language (Žalgiris), the same way Germans use the name of the neighboring village of Tannenberg⁶⁴.

Czech historical culture also emphasizes their participation in the victorious battle, to a large extent thanks to its commemoration by Henryk Sienkiewicz (1846–1916) in the Polish national epos *Krzyżacy* (*The Teutonic Knights*). The Czechs were grateful to the writer, paying him a special tribute in Prague when the body of the winner of Nobel Prize in Literature was being transported from Switzerland to his burial place in Warsaw in 1924⁶⁵.

Along the long and bumpy road to bring Polish and Lithuanian historiography closer to a common picture of the past, a lot is still lacking before we can arrive at a unified image of a past that was, after all, shared for several centuries. A lot has been done in this respect, however, and in the long run there is a hope that such a picture will be drawn. This is especially as Belarusian humanities⁶⁶ are increasingly participating in the research, marking the share of their ancestors in these great political and cultural transformations. A millennium of Lithuanian history cannot be approached in isolation from its historical context, especially the context of its neighbors, bonded by the centuries of a shared past. It seems that we are increasingly closer to such an attitude. The title of a excellent lecture delivered by an exceptional Czech scholar at the University of Pardubice in January 2010, can provide a methodological formula for historians: *In Europe we are all sailing aboard the same boat...*⁶⁷.

3. ROZWÓJ LITEWSKO-POLSKIEJ WSPÓŁPRACY STRATEGICZNEJ (1994–2015)

Podczas okresu ruchu „Solidarności” w Polsce i epoki „Sajudis” na Litwie dwustronne stosunki były oparte na celach strategicznych, których podstawowym czynnikiem było

64 The more so as the name of Tannenberg is associated with the 'payback' for the 1410 defeat, in the form of the victory of German troops over Russians during the First World War.

65 Cf.: Jiří BEČKA, *Převoz ostatků Henryka Sienkiewicze ze Švýcar do vlasti r. 1924 a oslavy v Československu*, „Slavia Occidentalis” 1964, Vol. 24, pp. 25–57.

66 For more on the participation of Belarusian elite in the political life of historical Lithuania after the end of the Jagiellonian dynasty see: Hienadz SAHANOWICZ, *Szlachta Wielkiego Księstwa Litewskiego wobec Unii Lubelskiej w XVII wieku*, in: Marcei Kosman (ed.), *Na obrzeżach polityki*, Part VIII, Poznań 2010, pp. 15–23. Considerations about the prospects of the academic discipline of national history in Belarus allow optimistic conclusions to be drawn: IDEM, *Polityka historyczna w Białorusi ostatniego dziesięciolecia*, in: Marcei Kosman (ed.), *Na obrzeżach polityki*, Part VII, Poznań 2009, p. 54.

67 Jaroslav PÁNEK, *W Europie wszyscy płyniemy w jednej łodzi. Europa na rozdrożu pomiędzy przeszłością a przyszłością*, translated from Czech by Elżbieta J. Baron, in: *Na obrzeżach polityki*, Part VIII, pp. 7–14.

wyzwolenie się ze Związku Radzieckiego i jego wpływów. Gdy zostało to osiągnięte, oba kraje rozpoczęły jakby etap indywidualnej polityki. Stosunkom sąsiedzkim i dwustronnej współpracy oba państwa poświęcały coraz mniej uwagi. Można wysnuć tezę, że do 1994 r., kiedy została podpisana umowa o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy, relacje między Litwą a Polską nie były rozwijane. Niektórzy analitycy polityczni mówili nawet o najgorszych stosunkach dwustronnych od zawarcia umowy o utworzeniu Rzeczypospolitej Obojga Narodów w 1569 r. Umowa z 1994 r. była podstawowym źródłem rozwoju litewsko-polskiej współpracy w następnych latach. Już w 1997 r. oba kraje podpisały dokumenty o strategicznym partnerstwie, co prowadziło do rozwijania dalszej współpracy w dziedzinie polityki, gospodarki i bezpieczeństwa. W tym okresie obie strony jednomyślnie starały się o przyłączenie do wspólnoty międzynarodowej w ramach Unii Europejskiej i NATO.

Po przystąpieniu Polski do NATO w 1999 r. jednym z najważniejszych priorytetów tego kraju stał się rozwój bezpieczeństwa w regionie Europy Środkowej i Wschodniej. W stosunku do Litwy Polska była zainteresowana poszerzeniem bezpieczeństwa terytorialnego poprzez przesunięcie granic NATO dalej na wschód. Wsparcie udzielane Litwie w osiągnięciu jej członkostwa w NATO oznaczało dla Polski jeden z kluczowych elementów współpracy z Litwą do 2004 roku. Rozwój dalszej współpracy, po wstąpieniu Litwy do NATO oraz obu państw do UE, zaczął ulegać przemianom. Strategiczne cele zostały osiągnięte; kraje stały się podmiotami (graczami) na arenie międzynarodowej.

Po osiągnięciu głównych celów polityki zagranicznej litewsko-polskie partnerstwo zaczęło w naturalny sposób zanikać. Jednak w 2009 r. pojawił się nowy aspekt; współdziałanie Litwy i Polski w oparciu o osobiste relacje najwyższych przedstawicieli państw – prezydentów. Wówczas w kontaktach dwustronnych zaczynają dominować projekty gospodarcze i energetyczne. Ponadto jedną z najważniejszych cech dla tego okresu (od 2010 r.) jest eskalacja kwestii mniejszości narodowych – zarówno w polityce wewnętrznej, jak i zagranicznej. Natomiast od 2014 r. dynamika litewsko-polskiej współpracy ponownie się zmienia, wracając do kwestii bezpieczeństwa i integralności terytorialnej. Konflikt ukraińsko-rosyjski na wschodzie Ukrainy oraz aneksja Krymu przez Rosję pobudziły do aktywnej współpracy litewsko-polskiej w sektorze polityki bezpieczeństwa i obrony, z myślą o sytuacji geopolitycznej w całym regionie Europy Środkowej i Wschodniej.

3.1 Nawiązanie i rozwój dwustronnych stosunków (1994–2004)

Litwę i Polskę łączy nie tylko wspólna pamięć historyczna, ale też współczesna współpraca w sektorach polityki zagranicznej, bezpieczeństwa, gospodarki, energetyki i obrony. Stosunki litewsko-polskie są istotne dla obu krajów: wzmacniają współpracę regionalną, rozwijają politykę dobrosąsiedztwa w Unii Europejskiej. Opierają się na dwóch głównych aspektach: a) stosunkach dwustronnych, b) wymiarze euroatlantyckim. Ważną cezurę stanowiła data 26 kwietnia 1994 r., kiedy została podpisana umowa o przyja-

znych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy Republiki Litewskiej i Rzeczypospolitej Polskiej.

W tekście umowy znajduje się m.in. konstatacja, iż Litwa i Polska, oceniając znaczenie wzajemnych stosunków w Europie Środkowej, w regionie Morza Bałtyckiego i na całym kontynencie europejskim, będą dążyły do mocniejszej współpracy dwustronnej oraz na arenie organizacji i instytucji międzynarodowych. W latach 1994–2004 oba państwa często w oficjalnej retoryce podkreślały wspólne aspekty pamięci narodowej i historycznej, złożoną historię obu narodów i długowieczną bliskość Litwy i Polski. Obie strony zobowiązywały się do dążeń w kierunku wzajemnej solidarności i zrozumienia oraz uznawania błędów we własnej historii. Te dążenia odzwierciedla umowa z 1994 r., w której wyrażano:

„żał z powodu konfliktów między dwoma krajami po I wojnie światowej, kiedy po długiej niewoli Litwini i Polacy zaczęli tworzyć nowe, niezależne życie, i potępiając stosowanie przemocy, która była obecna we wzajemnych stosunkach obu narodów, wyraża żal z powodu tragedii i ogromnych strat, które dotknęły oba narody z powodu systemów totalitarnych w XX wieku”⁶⁸.

Ważnym aspektem w podpisanej umowie była kwestia integralności terytorialnej obu państw w XX wieku oraz współczesnych terytoriów państwowych ze stolicami w Wilnie i Warszawie. Komunikacja między obu narodami i wspólnie wyznawane wartości, jako przesłanki do podejmowania bliskiej współpracy, również znalazły tutaj należne miejsce:

„Litwini i Polacy, które żyją na terytorium obu państw, wnosili i wnoszą niezmiennie wartości do kultury obu narodów i państw oraz włożyli istotny wkład w rozwój kultury Europy, rozumiejąc, że przywrócenie niepodległości obu krajów zobowiązuje nas odważnie myśleć o przyszłości, dążąc w pełni rozwijać swe stosunki i przyjazną współpracę, opartą na zasadzie dobrego sąsiedztwa”⁶⁹.

Wymienione cele i wartości były głównym czynnikiem, który zachęcił oba kraje do podjęcia głębszej współpracy – strategicznego partnerstwa. Od 1997 r. oparte przede wszystkim na procesach integracji euroatlantyckiej. Przystąpienie Polski do NATO w 1999 r. zachęciło Litwę do jeszcze ściślejszej współpracy z Polską. Spodziewano się, że partnerstwo strategiczne z sąsiednim krajem przyspieszy procesy euroatlantyckiej integracji Litwy. Polska starała się dopomóc wszystkim krajom bałtyckim (Litwie, Łotwie i Estonii) w osiągnięciu członkostwa w NATO.

68 Umowa o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy Republiki Litewskiej i Rzeczypospolitej Polskiej, 1994 r. Zob. <http://www.kpd.lt/lietuvos-respublikos-ir-lenkijos-respublikos-draugisku-santykiu-ir-gero-kaimyninio-bendradarbiavimo-sutartis/> [dostęp 10. 8. 2015].

69 Ibidem.

Li
wspó
wspó
gospo
z US
niać
NATO
skiej
niż ro

3.2 V

Anal
pracy
siedz
okreś
nicz
sce. I
rok
ważn
lii G
czycl
rodo

C
na ki
nego
nej L
nie:
mięć
twy
wzm
skim
i Ws
wspo
twie
dzin

Litwa i Polska w oficjalnych raportach od 1997 r. podkreślały potrzebę i korzyści współpracy strategicznej. Wymieniany był szereg obszarów, w których litewsko-polska współpraca miała charakter zasadniczy. Chodziło zwłaszcza o poszerzenie współpracy gospodarczej i zrównoważenie w tej sferze roli Rosji w regionie oraz o współpracę z USA w sferze polityki bezpieczeństwa. Strategiczne cele i priorytety zaczęły się zmieniać po 2004 r., kiedy oba kraje stały się członkami UE, a Litwa została przyjęta do NATO. Dalsza dekada w stosunkach dwustronnych nie stała już pod znakiem tak bliskiej współpracy, a w niektórych obszarach stosunki te nawet były raczej ograniczane, niż rozwijane.

3.2 Współpraca po przystąpieniu do Unii Europejskiej

Analiza stosunków Litwy i Polski jako członków UE ujawnia poziom i charakter współpracy obu państw. Szczególne znaczenie posiada w tym kontekście wektor polityki sąsiedztwa Partnerstwa Wschodniego UE. Badając stan litewsko-polskich stosunków tego okresu, niezbędne jest nie tylko wyjaśnienie, jakie miejsce w litewskiej polityce zagranicznej zajmuje Polska, ale także, jaka jest pozycja Litwy w tym samym obszarze w Polsce. Podczas prezydentury Valdas Adamkusa (2004–2009) dążono do utrzymania szerokiego zakresu współpracy z Polską, którą w tym czasie można było postrzegać jako ważnego partnera strategicznego Litwy. Natomiast podczas pierwszej prezydentury Dali Grybauskaitė (2009–2014) dwustronne stosunki litewsko-polskie doznały zasadniczych zmian, które przejawiały się szczególnie w takich kwestiach jak: mniejszości narodowe, rozwój projektów energetycznych, zapewnienie bezpieczeństwa w regionie.

Omówienie stosunków litewsko-polskich w kontekście regionalnym można oprzeć na kilku zagadnieniach, dotyczących m.in. współpracy gospodarczej, dialogu politycznego, rozwoju polityki bezpieczeństwa i obrony. Analizując kierunki polityki zagranicznej Litwy na poziomie dwustronnym, ponadregionalnym i regionalnym, powstaje pytanie: czy współpraca z krajami Europy Północnej mogłaby mieć wpływ na współpracę między Litwą a Polską? Państwa skandynawskie od chwili ogłoszenia niepodległości Litwy wspierały ją, pozostając także później bliskimi partnerami regionalnymi w zakresie wzmacniania zdolności obronnych Litwy. Na skutek współpracy z krajami skandynawskimi pojawiła się strategiczna szansa dla Litwy jako kraju łączącego Europę Środkową i Wschodnią z Europą Północną. Kierunek ten mógłby rozwinąć obszar regionalnej wspólnoty bezpieczeństwa od Skandynawii po całą Europę Środkową i Wschodnią. Litwie ta strategia umożliwiłaby bardziej aktywny udział w polityce UE, zwłaszcza w dziedzinie gospodarki i bezpieczeństwa⁷⁰.

⁷⁰ Mindaugas NORKEVIČIUS – Andžej PUKŠTO – Ieva KARPAVIČIŪTĖ, *The Dynamics of Lithuanian-Polish Strategic Partnership*, "Lithuanian Annual Strategic Review", 12, 2013–2014, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Karo mokslo instituto strateginių tyrimų centras, s. 115–149.

W strategii bezpieczeństwa narodowego Litwa demonstruje priorytetowe obszary litewsko-polskiej współpracy. W ostatnim okresie rozwój strategicznego partnerstwa Litwy i Polski oparty jest na wspólnych interesach bezpieczeństwa, energetyki, integracji systemów transportu, realizacji wspólnych projektów infrastrukturalnych, a także wspólnych interesach w polityce wewnętrznej i zagranicznej UE. Wspólnym celem jest rozwój dialogu intelektualistów, przeanalizowanie możliwości zapisu nazw miejscowości w językach mniejszości narodowych i, jeśli zajdzie taka potrzeba, przygotowanie odpowiednich przepisów⁷¹. Jak można zauważyć, dwustronna współpraca jest w oficjalnych dokumentach państwowych orientowana na rozwój projektów gospodarki i infrastruktury w regionie, przy jednoczesnym usuwaniu na boczne tory innych kwestii strategicznych.

Kolejny ważny element w stosunkach między obu państwami związany jest ze znaczeniem kwestii polskiej mniejszości narodowej na Litwie. Dyskusje odbywają się na temat ustawy o edukacji, polskiej pisowni nazwisk w dokumentach, polskich napisów ulic w miejscowościach licznie zamieszkiwanych przez polską mniejszość czy ustawy o mniejszościach narodowych. Z jednej strony, dostrzegana jest tutaj zmiana we wzajemnych stosunkach, z drugiej chodzi o tematy, w których nie ma zgodnej optyki.

Rozwojowi litewsko-polskiego dialogu poświęca się na Litwie wiele uwagi, zwłaszcza oficjalnym wizytom i oświadczeniom przedstawicieli państwowych. Zintensyfikowana współpraca polityczna obu państw była wyraźnie widoczna aż do śmierci prezydenta Polski Lecha Kaczyńskiego. Podobna sytuacja zaistniała również w 2015 r., kiedy wybory prezydenckie w Polsce wygrał Andrzej Duda i zastąpił na tym stanowisku poprzedniego prezydenta Bronisława Komorowskiego.

Stosunki z Polską zawsze były jednym z priorytetów polityki zagranicznej Litwy. W niektórych momentach dostrzegana jest przemiana retoryki w wystąpieniach publicznych przedstawicieli państw. Na przykład według polskiego portalu internetowego *wiadomosci.wp.pl* podczas pełnienia obowiązków ministra spraw zagranicznych Litwy przez Audroniusa Ažubalisa stosunki polsko-litewskie uległy pogorszeniu⁷². W publicznych przemówieniach ówczesnego Ministra Spraw Zagranicznych Polski Radosława Sikorskiego kilkakrotnie było wspomniane o napięciu między obu ministrami. Można było dostrzec zmiany w retoryce także innych czołowych polityków. Jako przykład niech posłużą słowa polskiego premiera Donalda Tuska o wygaśnięciu dobrych, nie tylko dobrosąsiedzkich, stosunków między Polską i Litwą. Sprawozdawcy z Litwy spostrzegali, że Warszawa nie widzi już w Wilnie ani partnera strategicznego, ani sojusznika godnego uwagi w UE i NATO⁷³.

71 Środki realizacji programu rządu Republiki Litewskiej w latach 2008–2012. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=405318 [dostęp 10. 8. 2015].

72 Więcej o pogorszeniu się dwustronnych stosunków między Litwą i Polską w artykule *Relacje Polski z Litwą najgorsze w UE*, <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1023303,title,Relacje-Polski-z-Litwa-najgorsze-w-UE,wid,13035175,wiadomosc.html?ticaid=1e245> [dostęp 10. 8. 2015].

73 Audrius BACIULIS, *Anei Putino, anei Tusko*, „Veidas”, 31. 5. 2010.

W
py Śr
Wsch
ówcz
ale ta
mie. (Litwa
niają
tów p
było l
zakor
cie b
polity
gioni
giczn
kretn
inter
zagra
O
końca
„niep
caleg
regio
przyk
na po
podre
miec,
Po
strzec
Polsk
inne
kusji
w 201
sko v
w Ch
Łotw

74 B
(2
ga
2C
75 Ib

W tym kontekście ulega również osłabieniu współpraca polityczna w regionie Europy Środkowej i Wschodniej, zwłaszcza jeśli chodzi o politykę sąsiedztwa UE w wektorze Wschodu. Z punktu widzenia pani prezydent Republiki Litewskiej D. Grybauskaitė, ówczesna sytuacja powstała nie tylko z powodu postaw mniejszości polskiej na Litwie, ale także na skutek decyzji Polski w sferze energetyki, opartej na ekonomii i pragmatyzmie. Obserwując zmiany polskiej i litewskiej polityki zagranicznej, można stwierdzić, że Litwa dla Polski strategicznie nie jest tak ważnym partnerem, jak wcześniej; kiedy zmieniają się polskie interesy narodowe, zmienia się także miejsce Litwy na liście priorytetów polityki zagranicznej Polski. Tymczasem znaczenie Polski dla Litwy (i *vice versa*) było bardziej klarowne w kontekście członkostwa w UE i NATO, kiedy Wilno dążyło do zakorzenienia się we wspólnocie międzynarodowej, a zwłaszcza w regionalnej wspólnocie bezpieczeństwa. Retoryka przedstawicieli Litwy i Polski wskazuje na to, że nowa polityka zagraniczna Polski wobec Litwy ma wpływ na współpracę państw w całym regionie. Naturalnie zmieniają się oczekiwania Litwy w odniesieniu do Polski jako strategicznego partnera. Narodowe interesy współpracy bardziej są koncentrowane na konkretnych projektach. Jednak, pomimo czynników zewnętrznych (zmniejszające się zainteresowanie Polski wobec Litwy), na liście priorytetów i interesów polityki zagranicznej Litwy Polska pozostaje ważnym partnerem.

Oddziaływanie stosunków dwustronnych na dynamikę regionalną nie jest tak do końca jasne, na przykład estoński historyk i politolog Andres Kasekamp zauważa, że „nieporozumienia Litwy i Polski mogą mieć wpływ na bezpieczeństwo energetyczne całego regionu bałtyckiego, ponieważ Polska obecnie preferuje interesy handlowe, a nie regionalne”⁷⁴. Współpraca w strefie regionu Morza Bałtyckiego jest również aktualnym przykładem rozwoju dialogu dwustronnego, jednak w regionie powinna być prowadzona polityka o charakterze bardziej ogólnym, a nie tylko skupienie się na roli oddzielnych podregionów (krajów bałtyckich, wymiaru Północnego, indywidualne stanowiska Niemiec, Polski i Rosji).

Porównując politykę zagraniczną prezydentów Litwy wobec Polski możemy dostrzec pewne różnice. W latach 2004–2009 stosunek V. Adamkusa do przedstawicieli Polski był bardziej osobisty. Natomiast podejście D. Grybauskaitė z lat 2009–2014 było inne – na stosunki międzynarodowe zaczęto patrzeć bardziej pragmatycznie. Wiele dyskusji w przestrzeni publicznej spowodowała odmowa pani prezydent Grybauskaitė w 2012 r. udania się na spotkanie prezydentów Polski i krajów bałtyckich; swe stanowisko wyjaśniała tym, że kwestie dotyczące przygotowań do spotkania szczytu NATO w Chicago zostały już omówione zarówno z prezydentem Polski, jak i z prezydentem Łotwy⁷⁵.

⁷⁴ BNS, Politolog, *Niezgodności Litwy i Polski mogą odbić się na bezpieczeństwie całego regionu bałtyckiego* (26. 10. 2010). Zob. <http://www.delfi.lt/verslas/energetika/politologas-lietuvos-ir-lenkijos-nesutarimai-gali-atsiliepti-viso-baltijos-regiono-energetikos-saugumui.d?id=37895687#ixzz2lIqu4HKz> [dostęp 10. 8. 2015].

⁷⁵ Ibidem.

Współpraca między Litwą i Polską w kwestiach Partnerstwa Wschodniego jest dobrym przykładem współpracy państw w kontekście regionalnym UE. Za konkretne wyniki można uznać umowy stowarzyszeniowe z Mołdawią i Gruzją, realizację dialogu z Ukrainą czy znaczne ułatwienia i liberalizację w kwestii wiz. Taka współpraca może być postrzegana jako wynik polsko-litewskiego dialogu politycznego. Z inicjatywy Litwy i Polski promuje się rozwój współpracy sektorowej. W Partnerstwie Wschodnim do współpracy przyciągają takie formaty jak Forum Społeczeństwa Obywatelskiego, Konferencja Władz Lokalnych i Regionalnych, Forum Handlowe czy Forum Młodzieży. Jest wielce prawdopodobne, że w przyszłości dwustronna współpraca litewsko-polska będzie kierowana do poziomu regionalnego, UE i NATO.

Współpracę Litwy i Polski na poziomie dwustronnym i regionalnym można postrzegać jako dynamiczny proces współdziałania, który ujawnia ideę priorytetu wspólnie koordynowanych działań obu państw. Jest to oczywiste zarówno w retoryce polityków, dyplomatów, jak i w określonych dwustronnych projektach i inicjatywach prowadzonych przez oba państwa.

W odniesieniu do zakresu polityki bezpieczeństwa i obrony podkreśla się wspólną postawę wobec Bałtyckiej Misji Powietrznej. Polska od 2008 r. po raz czwarty chroni litewską przestrzeń powietrzną. Warszawa wyraziła gotowość do samodzielnego stworzenia tarczy antyrakietowej – chroniącej Polskę od nalotów z powietrza. Tarcza później mogłaby zostać włączona do systemu obrony przeciwrakietowej NATO; ważnej także dla Litwy, która w celu zapewnienia bezpieczeństwa w regionie dąży do wspierania rozwoju sił NATO. Za jedno z głównych wydarzeń, przedstawianych w dyskursie publicznym od 2009 r., można uznać wspólny projekt państw LITPOLUKRBRIG. Projekt ten przewiduje utworzenie brygady wojskowej Polski, Litwy i Ukrainy, która byłaby przeznaczona do wypełniania zadań ONZ, UE i ewentualnie NATO⁷⁶.

Zwróćmy uwagę, że w mediach publicznych wiele uwagi poświęcono polsko-litewskiej współpracy w dziedzinie obrony powietrznej. Wskazuje na to zainteresowanie poszerzaniem zakresu współpracy na bazie dwustronnej⁷⁷. Litwa i Polska, pomimo dotychczas istniejącego napięcia w kwestii mniejszości narodowych, dążą do wzmocnienia wzajemnych relacji w dziedzinie obrony wojskowej⁷⁸. Szefowie państw są skłonni podkreślać, że kontrowersje polityczne nie będą mieć wpływu na intensywniejszą współpracę w sprawach bezpieczeństwa i obrony. Można przypuszczać, że od początku

76 DELFI.LT, *Tworzy się wspólna brygada wojskowa Litwy, Polski i Ukrainy* (delfi.lt, 29. 1. 2012), <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/kuriama-bendra-lietuvos-lenkijos-ir-ukrainos-karine-brigada.d?id=54819433#ixzz2TBCHh8SG> [dostęp 10. 8. 2015].

77 DELFI.LT, *Polski dowódca wojskowy na Litwie wezwał kraje regionu do współpracy w dziedzinie obrony powietrznej* (delfi.lt, 24. 8. 2012), <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lenkijos-kariuomenes-vadas-lietuvoje-paragino-regiono-salis-bendradarbiauti-oro-gynybos-srityje.d?id=59381129#ixzz2TBJSOjKi> [dostęp 10. 8. 2015].

78 DELFI.LT, R. Juknevičienė, *Niezgodności polityczne nie powinny wpływać na współpracę wojenną Litwy i Polski* (delfi.lt, 14 05 2012), <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/rjuknevicienne-politiniai-nesutari-mai-neturi-paveikti-lietuvos-ir-lenkijos-karinio-bendradarbiavimo.d?id=58716801#ixzz2TBMBaruB> [dostęp 10. 8. 2015].

prezidentu istotne znac

Współp strategiczne z Polską to strategiczny w regionie. go Reagowa r. polski mi strów obror gionalnej. I rozmieszcza między siła ską w dzied umowy o za

Litwa i l na celu, by UE. Oba kr łych konsul nie w kieru lantycznego. duńsko-nie: niczna wspo czeństwa re głość wspól ich współpr

Współp intensywna region. War POLINK, d w projekcie Polskę jako wstały kont regionalną v

Litwa i ii i efektywnej w tym k re mogłyby

79 Raport z : <http://www.voruta.lt/>

80 VORUTA voruta.lt/l

prezydentury D. Grybauskaitė kwestia bezpieczeństwa w stosunkach z Polską odgrywa istotne znaczenie.

Współpraca Litwy i Polski w dziedzinie obrony stanowi znaczną część partnerstwa strategicznego. W raporcie litewskiego Ministerstwa Obrony Kraju z 2012 r. współpraca z Polską to przede wszystkim wzajemne konsultacje w różnych kwestiach o znaczeniu strategicznym oraz koordynowane działania w celu zwiększenia widoczności NATO w regionie. W trakcie konsultacji szczególną uwagę zwrócono na ćwiczenia Sił Szybkiego Reagowania NATO „Steadfast Jazz 2013”, które odbyły się jesienią 2013 r.⁷⁹. W 2012 r. polski minister obrony narodowej został zaproszony do udziału w spotkaniach ministrów obrony państw Morza Bałtyckiego w celu dalszego wzmocnienia współpracy regionalnej. Litwa uczestniczy w działalności Korpusu Północno-Wschodniego NATO rozmieszczonego w Szczecinie. W tym samym roku zintensyfikowała się współpraca między siłami operacji specjalnych. Kontynuowano również współpracę litewsko-polską w dziedzinie kartografii wojskowej. Ponadto, wiele wysiłku włożono w uzgadnianie umowy o założeniu wspólnej brygady Litwy, Polski i Ukrainy – LITPOLUKRBRIG.

Litwa i Polska dąży do ściślejszej współpracy z partnerami wschodnimi UE, mając na celu, by ta współpraca stała się częścią Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony UE. Oba kraje starają się intensywnie współpracować z Ukrainą, poprzez realizację stałych konsultacji politycznych i wojskowych oraz wspólne ćwiczenia⁸⁰. Oznacza to dążenie w kierunku przyczynienia się do wzmocnienia wspólnoty bezpieczeństwa euroatlantyckiego. Litewscy oficerowie pracują w wielonarodowym Korpusie Sił Naziemnych duńsko-niemiecko-polskich Północ-Wschód (MNC NE). Chociaż jest to bardziej techniczna współpraca, jednak w szerszym kontekście wspólnoty euroatlantyckiego bezpieczeństwa regionalnego, taka współpraca jest również znacząca, ponieważ oznacza ciągłość wspólnych interesów bezpieczeństwa i obrony państw – niezależnie od dynamiki ich współpracy politycznej.

Współpraca gospodarcza Litwy i Polski, w tym w dziedzinie energetyki, jest dość intensywna i szersza niż wyłącznie współpraca dwustronna, ponieważ obejmuje cały region. Warto przypomnieć tutaj projekt łączy energii elektrycznej Litwy i Polski – LITPOLINK, dążenie do finansowania tego projektu poprzez UE i kwestię udziału Polski w projekcie elektrowni jądrowej w Wisaginie. Litewski dyskurs publiczny identyfikuje Polskę jako ważnego strategicznego partnera gospodarczego Litwy. Ostatnio jednak powstały kontrowersje w sprawach energetyki, które utrudniają także szerszą współpracę regionalną w dziedzinie polityki energetycznej.

Litwa i inne kraje bałtyckie dążą do integracji i stworzenia jednolitego, przejrzystego i efektywnego europejskiego systemu energetycznego. W dziedzinie energii elektrycznej w tym kontekście ważne jest zakończenie projektów połączeń NordBalt i Litpol, które mogłyby oznaczać nowe możliwości importu i eksportu energii. Jednak to nie wy-

79 Raport z 2012 r. Ministerstwa Obrony Kraju dla Narodowego Komitetu Bezpieczeństwa i Obrony. [http://www.kam.lt/.../2012_kam_ataskaita_%20nsgk_%20\(2.5.2013\)](http://www.kam.lt/.../2012_kam_ataskaita_%20nsgk_%20(2.5.2013)) [dostęp 21. 10. 2013].

80 VORUTA, *Partnerstwo strategiczne Litwy i Polski będzie dalej wzmacniane*, Voruta.lt. Rasta: <http://www.voruta.lt/lietuvos-ir-lenkijos-strategine-partneryste-bus-stiprinama-toliau/> [dostęp 21. 10. 2013].

starczy, ponieważ Litwa – podobnie jak inne kraje bałtyckie – wciąż pozostaje bardziej zależna od Rosji niż od Europy Zachodniej. W celu przejścia do sieci energetycznych Europy kontynentalnej niezbędne jest zrealizowanie projektu synchronizacji. Premierzy krajów bałtyckich w 2014 r. uzgodnili, że synchronizacja z sieciami Europy kontynentalnej powinna zostać osiągnięta do 2025 r., a wszystko dokonałoby się poprzez połączenia między Litwą i Polską. Istnieją jednak kontrowersje; podstawową przeszkodą staje się fakt, że Polska blokuje dalsze decyzje, w ten sposób utrudniając krajom bałtyckim osiągnięcie korzyści płynących z synchronizacji.

Problemów nie brak także w związku z litewsko-polskim projektem połączenia gazowego, czyli projektu GIPL. Istnieje bowiem ryzyko utraty finansowania z budżetu UE. W danej chwili nie ma wyraźnej przyczyny, dlaczego Polska wyraża sprzeciw wobec tych projektów. Jeżeli Litwa w dalszym ciągu nie znajdzie porozumienia z Polską dotyczącego ważnych dla całego regionu projektów energetycznych, to w takim przypadku możliwe jest rozpoczęcie negocjacji w sprawie innych alternatyw. Na przykład może chodzić o bardziej aktywną współpracę w dziedzinie energetyki z krajami Europy Północnej, nawet biorąc pod uwagę opcję synchronizacji z tymi państwami. W taki sposób zmieniłaby się orientacja litewskiej współpracy regionalnej w dziedzinie energetyki. Możliwy jest scenariusz, że przy braku realizacji wymienionych projektów energetycznych partnerstwo strategiczne między Litwą a Polską zupełnie przestanie istnieć, ponieważ Litwa może w końcu zmienić swoją politykę w tym zakresie, co przełoży się także na współpracę między obu krajami w formatach regionalnych.

Reasumując należy stwierdzić, że litewsko-polska współpraca gospodarcza od 2009 r. najpełniej wyrażała się poprzez wspólne projekty energetyczne. Po ich realizacji – jako projektów strategicznych – współpraca Litwy i Polski byłaby widoczna nie tylko w kontekście regionalnym, lecz zostałoby również wzmocnione partnerstwo strategiczne obu państw; bardziej niezależne od takich czy innych wypowiedzi poszczególnych przedstawicieli politycznych.

3.3 Znaczenie mniejszości narodowych w dwustronnych stosunkach między Litwą i Polską

Często region sołecznicki opisywany jest jako „odległy” od Litwy zarówno gospodarczo, jak i kulturalnie⁸¹. Południowo-Wschodnia Litwa charakteryzuje się różnorodnością etniczną, kulturalną i językową. W ostatnich latach – na skutek mobilizacji mniejszości narodowych i publicznie wyrażonej dezaprobaty w sprawie zmiany ustawy o edukacji i języku napisów publicznych – region ten przyciągnął uwagę mediów, polityków i naukowców. Można stwierdzić, że chodzi o region przygraniczny, którego mieszkańcy wie-

81 Dariusz DAUKŠAS, *Paribio identitetai: Punks ir Šalčininkų atvejai*, „Etniškumo studijos”, 2014, nr 2, s. 95.

lokrrotnie
nie teryt
cami ge
nowocze
wa, polity

W lite
jest kons
o nielojal
ze specyf
Romów,
otypy w
trzech gł
wych, pis
wej w po
które prz
kwestia ja
tach Repu

Obok
nickim i
główną k
nych prze
zaostreżaj
tewskiego
publiki L
tyczna re
– stawia c
wych na
siłą polity

Polska
jako niew
cji proble
2015 r. p
szości na
kontekści
polska m

82 Monik
K. ŠU
Pietryč

83 Katarz
nė-etni
s. 149–

84 M. NC

lokrrotnie doświadczali konsekwencji zmiany granic i polityki państwowej⁸². Jednocześnie terytorium to nie było ani podzielone, ani tym bardziej rozdzielone żadnymi granicami geopolitycznymi aż do początku XX wieku. W okresie kształtowania się nowoczesnych narodów i państw narodowych region ten (jego przynależność kulturowa, polityczna i narodowa) stał się przedmiotem sporu różnych ruchów narodowych⁸³.

W litewskim dyskursie publicznym zagrożenie państwa ze strony Polaków na Litwie jest konstruowane na podstawie założeń politycznych. Litewscy Polacy są oskarżani o nielojalność obywatelską i polityczną. Wszystkie grupy etniczne na Litwie są wiązane ze specyficzną problematyką. Pod tym względem miejscowi Polacy nie różnią się od Romów, Żydów i Rosjan – wszystkim z nich przypisuje się ustalone i niezmiennie stereotypy w mediach⁸⁴. Jednak polska mniejszość narodowa jest wyróżniana na podstawie trzech głównych problematycznych obszarów: kwestii edukacji mniejszości narodowych, pisowni nazwisk i nazw miejscowości w j. polskim oraz roli mniejszości narodowej w polityce wewnętrznej i zewnętrznej kraju. Wymagania wobec władzy litewskiej, które przedstawiają Polacy z Litwy w ostatnich latach nasilały się. Jako najważniejsza kwestia jawi się pisownia imion i nazwisk na podstawie alfabetu polskiego w dokumentach Republiki Litewskiej.

Obok problemu dwujęzycznej pisowni miejscowości i nazw ulic w rejonach sołecznickim i wileńskim powstaje na tym obszarze także problem zwrotu ziemi. Jednak główną kwestią ostatniego okresu pozostaje kontrowersja dotycząca reform edukacyjnych przeprowadzanych przez Republikę Litewską. Eskalując problemy i coraz bardziej zaostrzając sytuację, powstaje pytanie: czy zunifikowany system egzaminu z języka litewskiego jest racjonalny względem mniejszości narodowych? Sąd Konstytucyjny Republiki Litewskiej orzekł, że konieczne jest przestrzeganie zasady równości. Partia polityczna reprezentująca mniejszość polską – Akcja Wyborcza Polaków na Litwie (AWPL) – stawia dodatkowe warunki i podnosi kwestie związane z sytuacją mniejszości narodowych na Litwie. W ten sposób nie tylko zaostrza sytuację, ale także chce być widoczną siłą polityczną.

Polska mniejszość narodowa w przestrzeni publicznej zwykle jest przedstawiana jako niewiarygodna i stwarzająca problemy, a nawet zagrożenie. Wysoki poziom eskalacji problemów polskiej mniejszości narodowej w dyskursie publicznym w latach 2010–2015 r. pozostaje bez zmian. Dominujące tematy – to kwestie oświaty polskiej mniejszości narodowej, brak lojalności wobec państwa, w którym się zamieszkuje. W tym kontekście także uwidoczniają się wymagania podnoszone przez AWPL. W mediach polska mniejszość narodowa jest przedstawiana wyłącznie w aspekcie politycznym.

82 Monika FRĖJUTĖ-RAKAUSKIENĖ – Andrius MARCINKEVIČIUS – Kristina ŠLIAVAITĖ – Irena K. ŠUTINIENĖ, *Etniškumo ir identiteto tyrimų kryptys socialiniuose moksluose ir jų taikymas tiriant Pietryčių Lietuvos etninį procesą*, „Etniškumo studijos”, 2013, nr 2, s. 38.

83 Katarzyna KORZENIEWSKA, „Vietinis” (tutejszy), lenkas, katalikas: *Pietryčių Lietuvos gyventojų religinė-etninė tapatybė (tyrimas Dieveniškėse, Kernavėje ir Turgeliuose)*, „Etniškumo studijos”, 2013, nr 2, s. 149–150.

84 M. NORKEVIČIUS – A. PUKŠTO – I. KARPAVIČIŪTĖ, *The Dynamics of Lithuanian*, s. 131.

Kwestie kulturowe, historyczne i społeczne trafiają do debaty publicznej tylko jako część kontekstu politycznego – w celu porównania lub uzasadnienia argumentów, w centrum których znajdują się litewscy Polacy. Dlatego też główne tematy poruszane publicznie najczęściej są jednokierunkowe, a inne poglądy są przedstawiane tylko z wykorzystaniem wrogiej retoryki.

W powszechnym dyskursie polska mniejszość narodowa jest nadal przedstawiana jako część społeczeństwa, która jest nielojalna wobec państwa litewskiego i jako taka może stanowić zagrożenie dla stabilności kraju. Polska mniejszość na Litwie upolitycznia kwestie edukacyjne i ubiega się o specjalny status i prawa w państwie. Należy zauważyć, że problemy związane z mniejszościami narodowymi w stosunkach dwustronnych mają wpływ na ogólne plany gospodarcze, które są szczególnie ważne w rozwoju współpracy strategicznej między obu państwami.

Przypomnijmy, że 1 stycznia 2010 r. wygasła ustawa o Mniejszościach Narodowych i obecnie na Litwie nie ma aktu prawnego określającego położenie mniejszości narodowych. Pod koniec 2011 r. wizytujący ten kraj w sprawie mniejszości narodowych komisarz OBWE Knut Vollebæk powiedział:

„Nie ma obowiązku posiadania Ustawy o Mniejszościach Narodowych i jest wiele krajów, które jej nie mają. Moim zdaniem, w Państwa przypadku problemem jest to, że mieliście Ustawę o Mniejszościach Narodowych, która wygasła. Symbolicznie tworzy to inną sytuację, niż gdybyście takiego aktu prawnego nie mieli. Według raportu Rady Europy wydaje się, że po upływie ważności ustawy istnieje prawna próżnia”⁸⁵.

Konwencja Ramowa Rady Europy o Ochronie Mniejszości Narodowych w najszerszym stopniu chroni prawa osób należących do mniejszości narodowych, ponieważ jej przepisy były formułowane w tym właśnie celu.

Grupa robocza pod przewodnictwem wiceministra kultury Edwarda Trusewicza (Edvardas Trusevičius) – delegowanego przez AWPL – przygotowała projekt Ustawy o Mniejszościach Narodowych, która pozwoliłaby na wprowadzenie dwujęzycznych napisów w miejscowościach z co najmniej 25 % populacją mniejszości. Ponadto w takich miejscowościach w urzędach państwowych można by posługiwać się językiem mniejszości. Projekt ten doprowadził do sporów i wątpliwości w koalicji rządzącej. AWPL przedstawił także ofertę w sprawie tymczasowego funkcjonowania Ustawy o Mniejszościach Narodowych z 1991 r. (BNS, 2013).

Minister Spraw Zagranicznych Republiki Litewskiej Linas Linkevičius w publicznych wystąpieniach podkreśla, że wymagania polskiej mniejszości narodowej są bezpodstawne, a sytuacja w zakresie edukacji mniejszości na Litwie jest najlepsza w Europie. W maju 2013 r. Linas Linkevičius na Uniwersytecie Witolda Wielkiego w Kownie odpowiedział niejednoznacznie na pytanie, jakie miejsce w kontekście stosunków

dwustronnych
stkim podkreś
tronných konc
w polskich me
nister Spraw Z

Nieodpowi
się również do
ambasador Lit
wywoływały d

„w Puńsku i
starają się je
chciałabym,
nie, że oni n
dziej uważaj

Takie wykl
negatywne sko
ko litewskie sp
stawiciele AWI
przedstawiciel
– oświadczeni
w to, co ona
L. Zakarevičius

Ówczesny
„Ambasador, l
Litewskiej. To
o obywatelach
ty jest odpow
je Litwę w inn

Oceniając
massmedia na
zane z mniejsz

85 BNS, *Tautinių mažumų įstatymo nebuvimas sukuria teisinį vakuumą*, Diena.lt, <http://kauno.diena.lt/naujienos/salies-pulas/tautiniu-mazumu-istatymo-nebuvimas-sukuria-teisini-vakuuma-268622#.UnLXUCRbYs> (16. 11. 2011) [dostęp 10. 8. 2015].

86 M. NORKEV

87 BNS, *LRYTA lenkų Lietuv
Dien%C4%
lenk%C5%B*

88 Liepa ŽELN] *sukritikavusi ministras-aukus-56-1572*

89 Ibidem.

dwustronnych zajmuje polityka wobec mniejszości narodowych. Minister przede wszystkim podkreślił, że nie jest to priorytetowa dziedzina, ponieważ w stosunkach dwustronnych koncentruje się na interesach narodowych⁸⁶. Analizując debatę publiczną w polskich mediach można zauważyć, że podobne stanowisko zajął także ówczesny Minister Spraw Zagranicznych RP Radosław Sikorski.

Nieodpowiedzialne wypowiedzi przedstawicieli litewskiej dyplomacji przyczyniają się również do zaostrzania sytuacji i zmiany stosunków między Litwą a Polską. Była ambasador Litwy w Polsce Loretą Zakarevičienė wielokrotnie wyrażała poglądy, które wywoływały dyskusje; na przykład w 2011 r. stwierdzając, że:

„w Puńsku i Sejnach Litwini są lojalni wobec kraju zamieszkania. Mają oni problemy, starają się je rozwiązywać, czasami gniewają się, ale nie idą przeciwko państwu. Bardzo chciałabym, aby tak było i na Litwie z Polakami. Ponieważ obecnie czasami mam wrażenie, że oni nie są jak obywatele Litwy. Mamy Rosjan, Białorusinów, Żydów, ale oni bardziej uważają siebie za obywateli Litwy niż nasi Polacy”⁸⁷.

Takie wykluczenie i jakby marginalizacja mniejszości narodowej w państwie tworzy negatywne skojarzenia. Oświadczenie ambasador L. Zakarevičienė rozgniewało nie tylko litewskie społeczeństwo obywatelskie, ówczesne partie opozycyjne na Litwie, przedstawicieli AWPL, ale także polityków i osoby publiczne w Polsce. R. Sikorski na te słowa przedstawiciela Litwy w Polsce odpowiedział: „Nie wiem, co jest większym problemem – oświadczenie pani ambasador czy to, że większość polityków Litwy naprawdę wierzy w to, co ona powiedziała”. Według opinii różnych litewskich polityków wypowiedź L. Zakarevičienė była nieodpowiednia dla dyplomaty⁸⁸.

Ówczesny Minister Spraw Zagranicznych Litwy Audronius Ažubalis powiedział: „Ambasador, będąca obywatelką Republiki Litewskiej, mówiła o obywatelach Republiki Litewskiej. To jest jej prawo. Nie mówiła o polityce wewnętrznej Polski, nie mówiła też o obywatelach Polski”⁸⁹. Jednakże czy wyrażenie takiego stanowiska wobec obywateli Litwy jest odpowiednie dla przedstawicielki korpusu dyplomatycznego, która reprezentuje Litwę w innym kraju?

Oceniając środki przekazu mediów litewskich i polskich, można wysnuć tezę, iż massmedia najczęściej eksponują informacje o negatywnym charakterze, które są związane z mniejszością polską na Litwie. Natomiast jeśli chodzi o media mniejszościowe,

⁸⁶ M. NORKEVIČIUS – A. PUKŠTO – I. KARPAVIČIŪTĖ, *The Dynamics of Lithuanian*, s. 132.

⁸⁷ BNS, LRYTAS.LT inf. Ambasadorė L. Zakarevičienė: *Lietuviai Lenkijoje lojalūs valstybei, to norėtusi iš lenkų Lietuvoje*, <http://www.lrytas.lt/-13084681611307832951-ambasador%C4%97-l-zakarevi%C4%8Dien%C4%97-lietuviai-lenkijoje-lojal%C5%ABs-valstybei-to-nor%C4%97t%C5%B3si-i%C5%A1-lenk%C5%B3-lietuvoje.htm> (19. 6. 2011) [dostęp 10. 8. 2015].

⁸⁸ Liepa ŽELNIENĖ, *Užsienio reikalų ministras Audronius Ažubalis gina ambasadorę Loretą Zakarevičienę, sukritikavusią Lietuvos lenkus*, 15min., <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/uzsienio-reikalu-ministras-audronius-azubalis-gina-ambasadore-loreta-zakareviciene-sukritikavusia-lietuvos-lenkus-56-157278> (23. 6. 2011) [dostęp 10. 8. 2015].

⁸⁹ Ibidem.

czyli Polaków z Litwy, to analiza wskazuje, że znajduje się w nich również miejsce na dyskusje i oceny zdarzeń o głębszym charakterze.

3.4 Podsumowanie

Po przeanalizowaniu dyskursu publicznego związanego z polsko-litewską współpracą w kontekście regionalnym można powiedzieć, że wiele uwagi poświęca się tutaj ocenie stosunków obu państw, które opierają się na współpracy strategicznej. Jednak najczęściej omawiane są kwestie dotyczące polskiej diaspory na Litwie. Coraz bardziej radykalna retoryka przedstawicieli obu krajów i zmieniające się priorytety polskiej polityki zagranicznej oddziałują na stosunki litewsko-polskie. Litwa dąży do intensywnej współpracy w ramach regionu Morza Bałtyckiego i regionu Europy Środkowo-Wschodniej, podczas gdy uwaga Polski od czasu wstąpienia do UE jest bardziej zorientowana na współpracę w ramach Trójkąta Weimarskiego, czyli z Niemcami i Francją.

W kontekście dwustronnych stosunków litewsko-polskich dąży się do bardziej ścisłej współpracy na poziomie UE w dziedzinach inwestycji i innowacji, mając świadomość znaczenia tych obszarów dla gospodarek obu państw. Współczesne problemy współpracy w dziedzinie energetyki mogą mieć wpływ na dalsze stosunki między Litwą i Polską, i to nie tylko w realizacji wspólnych projektów regionalnych, ale także w rozwijaniu partnerstwa strategicznego. Dziedziny obronności i bezpieczeństwa państw są znacznie mniej narażone na dynamikę politycznej współpracy dwustronnej. Są bowiem silnie związane z polityką regionalną w zakresie bezpieczeństwa i gospodarki oraz dążeniem państw do zapewnienia ciągłości wspólnoty bezpieczeństwa regionu, i w taki sposób do zadbania o swoje własne bezpieczeństwo. Pragmatyczne interesy narodowe państw w regionie, bliskość geograficzna i wcześniejsze doświadczenia współpracy determinują ciągłość projektów w konkretnych dziedzinach. W kwestii bezpieczeństwa ważne jest dążenie obu państw do utrzymania i wzmocnienia wspólnoty euroatlantycznej – zwłaszcza, że wewnątrz tej wspólnoty interesy polityki bezpieczeństwa poszczególnych państw i pojmowanie dalszego rozwoju NATO są podobne.

Zgodnie z retoryką wykonawców polityki zagranicznej Polski można przyjąć, że po przystąpieniu Polski do UE i NATO zaczęto w tym kraju rozwijać ideę związaną z budową wizerunku państwa należącego do rdzenia (jądra) Europy. Rozpoczęto też wzmocnienie więzi z pozostałymi państwami Trójkąta Weimarskiego, mniej uwagi zwracając jednocześnie na partnerów z Grupy Wyszehradzkiej (Czechy, Słowację i Węgry) oraz Litwę. Te zmiany zewnętrzne determinują także rozwój współczesnej litewsko-polskiej współpracy strategicznej.

Zaakcentujmy również, że w dyskursie publicznym Litwy polska mniejszość narodowa najczęściej przedstawiana jest jako część społeczeństwa, która będąc nieulojalną wobec państwa litewskiego, może stanowić zagrożenie dla stabilności tego kraju; upolitycznia kwestie edukacyjne, ubiega się o status specjalny i specjalne akty prawne w pańs-

twie. Powyższe czynniki stwarzają warunki do tego, by wizerunek mniejszości polskiej w społeczeństwie litewskim był negatywny.

4. ZAMIAST ZAKOŃCZENIA: POLSKA W BADANIACH WSPÓŁCZESNYCH HISTORYKÓW LITEWSKICH

Badania nad dziejami Polski zajmowały i nadal zajmują szczególne miejsce w warsztacie historyków litewskich. Dotyczy to badaczy nie tylko wieków średnich i historii nowożytnej, których obowiązuje głęboka wiedza z zakresu Rzeczypospolitej Obojga Narodów, ale również naukowców zajmujących się XIX i XX stuleciem. Trudny bowiem jest do przecenienia wpływ romantyzmu polskiego na litewskie odrodzenie narodowe, albo polskiej myśli politycznej na projekty litewskiego państwa narodowego na początku XX wieku.

Charakteryzując współczesną historiografię litewską zaznaczmy, że wyraźną cezurą stanowił rok 1990. Wówczas to odrodziła się niepodległa Litwa, a nauka historyczna ostatecznie pozbyła się kontroli państwa sowieckiego. Pierwsze lata niepodległości przyniosły ogromną popularność litewskim historykom młodego pokolenia, którzy aktywnie zabrali się do badań nad tematami dotąd zakazanymi lub niepożądanymi. Zachęcały również do tego nowe pozycje książkowe, ukazujące się w wolnej Polsce, a dotyczące przeszłości ziem dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego.

We współczesnej historiografii litewskiej na szczególną uwagę zasługuje seria książkowa pt. „*Studia nad dziejami odrodzenia litewskiego*”, która została zainicjowana przez badaczy Instytutu Historii Litwy i Uniwersytetu Wileńskiego. Wśród cech szczególnych autorów prac publikowanych w tej serii należy odnotować otwartość poglądów historycznych, sięgnięcie do interesującej bazy źródłowej, dostrzeżenie argumentów przedstawicieli historiografii krajów sąsiednich, chęć szukania pomostów między różnymi kulturami z dawnego terenu Rzeczypospolitej, akcentowanie zjawisk, które łączą, a nie dzielą.

Z siedemnastu tomów, które ujrzały światło dzienne, wymienimy, które najmocniej zahaczają o sprawy polskie. Są to monografie (kolejność według lat wydania): Raimundas Lopaty *Rozwój państwowości Litwy w latach 1914–1918*; Vytautas Jogėly *Wileńska Akademia Duchowna w latach 1833–1842. Struktura organizacyjna i działalność*; Jana Sawickiego *Michał Romer a problemy narodowościowe na ziemiach byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego* i Dariusza Staliūnasa *Społeczeństwo bez uniwersytetu? Problem reaktywowania wyższej szkoły na Litwie (połowa XIX w. – początek XX w.)*.

Dokonując rekonesansu współczesnej historiografii Litwy, zaznaczyć należy, że okres litewskiego odrodzenia narodowego doczekał się wspaniałej syntezy pt. *Pod władzą carów. Litwa w XIX wieku* autorstwa profesorów Uniwersytetu Witolda Wielkiego w Kownie – Egidijusa Aleksandravičiusa i Antanasa Kulakauskasa. Co więcej, pozycja ta ukazała się również w języku polskim w krakowskim wydawnictwie „Universitas”, zdobywając później prestiżową nagrodę „Przeglądu Wschodniego”. Autorzy monogra-

	701
PEZIOME	591
WAŻNIEJSZE SKRÓTY	597
BIBLIOGRAFIA SELEKTYWNA	599
INDEKS OSÓB	651
ZESPÓŁ AUTORSKI (BIOGRAMY)	673

AUTORSTWO POSZCZEGÓLNYCH ROZDZIAŁÓW:

Wstęp: Roman BARON – Roman MADECKI – Jan MALICKI; rozdział I: 1. Roman BARON – Roman MADECKI, 2. Krystyna KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, 3. Jaroslav PÁNEK, 4. Renata RUSIN-DYBALSKA; rozdział II: 1. Jiří FRIEDL, 2. Marek KORNAT, 3. Sebastian GRUDZIEN, 4. Danuta KONIECZKA-ŚLIWIŃSKA – Blažena GRACOVÁ, 5. Renata PUTZLACHER BUCHTOVÁ; rozdział III: 1. Lubica HARBULOVÁ, 2. Gábor LAGZI, 3. Csaba Gy. KISS, 4. Dušan SETOVÁ; rozdział IV: 1. Algis KALĖGEŠ, 5. Katarzyna BARNA-KRAWCZYK, 6. Natalia MINENKOWA; rozdział V: 1. Maryna ANDRYIASHKA, 2. Mikołaj IWANOW, 3. Julia FEDZIANINA, 4. Dmitrij W. KARNAUCHOW, 5. Irina TROJAK; rozdział VI: 1. Olga KOWALEWSKA, 2. Svitlana ZYMNYTSKA, 3. Agnieszka STEC, 4. Roman CZMEŁYK, 5. Olga MOROZOWA; rozdział VII: 1. Gennadii KOLOV, 2. Jane CURRY, 3. Orest KRASIWSKI – Natalia MAZIY, 4. Mykoła GENYK – Maria SENYCH; rozdział VIII: 1. Krystyna KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, 2. Renata RUSIN-DYBALSKA, 3. Marek ĎURČANSKÝ, 4. Marek ĎURČANSKÝ – Robert Gregor MARETTA, 5. Jan CHODĚJOVSKÝ, 6. Roman MADECKI, 7. Krystyna KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, 8. Jaroslav VACULÍK, 9.–10. Krystyna KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, 11. Roman MADECKI, 12. Gábor LAGZI, 13. Veronika MATĚJKOVÁ, 14. Krystyna KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, 15. Marek ĎURČANSKÝ, 16. Marcel ČERNÝ, 17. Renata RUSIN-DYBALSKA, 18. Roman BARON, 19. Krystyna KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, 20. Ladislav HLADKÝ, 21. Jindřich DEJMEK, 22. Monika VÁLKOVÁ MACIEJEWSKA, 23. Marek ĎURČANSKÝ; rozdział IX: 1.–3. Jan MALICKI.

Bibliografia selektywna: Roman Baron

Ilustracje (słowobrazy): Roman Baron – Roman Madecki – Krystyna Kardyni-Pelikánová

Indeks osób: Roman Baron – Roman Madecki

Projekt okładki: Petr Čížek

Tłumaczenia na język angielski: Katarzyna Matschi (IV 2), Andriana Olijnyk (VII 3), Melinda Reidinger (summary)

Tłumaczenie na język czeski: Roman Madecki (shrnutí)

Tłumaczenia na język polski: Roman Madecki (I 1), Elżbieta J. Baron (I 3), Renata Rusin Dybalska (II 1), Bożena Kotuła (III 1), Aleksandra Ślósarska (V 4), Anna Koział (V 5), Agnieszka Stec (VI 1), Roman Baron (VIII 8, 20–21), Roman Madecki (VIII 16)

Tłumaczenie na język rosyjski: Pavel Ablamski (peziome)

Tłumaczenie na język ukraiński: Oleksandr Skydan (peziome)

ROMAN BARON – ROMAN MADECKI – JAN MALICKI et al.

CZESKIE BADANIA NAD POLSKĄ W KONTEKŚCIE EUROPY ŚRODKOWEJ I WSCHODNIEJ

Maryna ANDRYIASHKA, Katarzyna BARNA-KRAWCZYK, Roman BARON,
Jan CHODĚJOVSKÝ, Jane CURRY, Roman CZMEŁYK, Marcel ČERNÝ,
Jindřich DEJMEK, Marek ĎURČANSKÝ, Julia FEDZIANINA, Jiří FRIEDL,
Mykoła GENYK, Blažena GRACOVÁ, Sebastian GRUDZIEN, Lubica HARBUTOVÁ,
Ladislav HLADKÝ, Mikołaj IWANOW, Algis KALĖDA,
Krystyna KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, Dmitrij W. KARNAUCHOW, Csaba Gy. KISS,
Danuta KONIECZKA-ŚLIWIŃSKA, Marek KORNAŤ, Gennadii KOROLOV,
Marceli KOSMAN, Olga KOWALEWSKA, Orest KRASIWSKI, Gábor LAGZI,
Roman MADECKI, Jan MALICKI, Robert Gregor MARETTA,
Veronika MATĚJKOVÁ, Natalia MAZIY, Natalia MINENKOWA,
Olga MOROZOWA, Mindaugas NORKEVIČIUS, Jaroslav PÁNEK,
Andrzej PUKSZTO, Renata PUTZLACHER BUCHTOVÁ,
Renata RUSIN-DYBALSKA, Dušan SEGEŠ, Maria SENY CZ, Agnieszka STEC,
Irina TROJAK, Jaroslav VACULÍK, Monika VÁLKOVÁ-MACIEJEWSKA,
Svitlana ZYMNYTSKA

PRÁCE HISTORICKÉHO ÚSTAVU AV ČR, v. v. i.
OPERA INSTITUTI HISTORICI PRAGAE
Řada / Series A – Monographia
Svazek / Volumen 69

Vědecký redaktor
Doc. PhDr. Martin Holý, Ph.D.

Typografie a technická redakce Petr Čížek
Nakladatelství
Historický ústav, Praha 2016
704 s. a 72 stran obrazové přílohy
Vytiskla tiskárna PROTISK, s. r. o.
Rudolfovská 617, 370 01 České Budějovice

ISBN 978-80-7286-271-9

Adresa:
Historický ústav AV ČR, v. v. i.
Prosecká 76, 190 00 Praha 9
Telefon, telefax: +420 – 286 887 513
E-mail – sekretariát: volesakova@hiu.cas.cz